

ЖЕНЕ И ТЕРОРИЗАМ

Уводне напомене

Појава тероризма и политичког насиља у свету један је од веома сложених проблема који захтева, сем конкретног деловања и сузбијања, научна изучавања и тумачења. Почетком седамдесетих година овај проблем добија једну значајну димензију с обзиром на припаднике левоекстремних терористичких група и организација и њихово учествовање у терористичким акцијама. Док у осталим облицима криминалитета жене ни раније, ни данас, бројчано нису представљале посебан проблем, број жена у градској герили и осталим облицима терористичког организовања у Италији и Савезној Републици Немачкој знатно је већи од њиховог учешћа у такозваном општем криминалитету. Поједине герилске групе у Италији састављене су искључиво од жена иако истраживања показују да се саме жене ретко удружују у групе и организације за вршење кривичних дела. Истраживањем организованог криминалитета дошло се до закључка да у овом криминалитету жене имају незнатну улогу, па и онда када се набу у некој од таквих група и организација, имају само другоразредну улогу у односу на мушкарце.

Учешће жена у политичком и револуционарном тероризму није новост нашег времена, али је раније било ретко и имало је карактер појединачних акција (Charlotte Corday, Christine di Belgiojoso, Wera Figner, Sofija Petrovskaја, Wera Zasulič, Mrs Pankhurst, Constance Markievicz и др.). Иако су жене раније ретко подметале бомбе и извршавале атентате из политичких мотива, јавност (нарочито штампа) била је веома заинтересована за описивање тих случајева. Ретка научна изучавања делатности и личности ових жена констатовала су да су жене биле већи фанатици од мушкараца у извршењу планиране акције и да су у одлучности превазилазиле мушкарце. Још тада је постављено питање због чега се жене, иначе веома мало ангажоване у политичком животу и политичким партијама, одлучују за насилну форму политичке борбе.

Веће учешће жена у терористичким организацијама од учешћа жена у општем криминалитету запажено је и статистички приказивано нарочито у Савезној Републици Немачкој (у деценији 1966—1976. укупан удео жена у терористичком покрету био је 60%) и Италији (од 116 укупно оптужених на процесу Feltrinelli — BR било је 20 жена). Жене се у овим организацијама не појављују само као

помоћнице мушких чланова, већ као активни извршиоци са пушком, бомбом испод мантила или у ташни, а уз то и као идејне вође (Ensslin, Meinhof). За разлику од подређеног положаја у друштвеним односима, у терористичким организацијама жене немају положај „другог”, већ заузимају руководеће позиције. У истој мери у којој је јавност била зачуђена бројношћу и одлучношћу жене у терористичким организацијама, била је запањена чињеницом да су терористкиње у већини случајева „ћерке из добрих породица”, из виших или средњих слојева становништва, образоване и интелигентне. Податак да је један део терористкиња прихватио и заступао схватања покрета за аманципацију жена, био је довољан да поједини теоретичари феминистички и неофеминистички покрет оцене „одговорним” за терористичку активност жена. Комплекснија објашњења и изучавања деловања феминизма на тероризам жена, као и изучавања етиологије тероризма чији су главни извршиоци жене, нису вршена, што је разумљиво с обзиром на илегални рад терористичких група. Због тога смо покушали да према расположивим подацима укажемо на значај изучавања проблема тероризма, на обим учешћа жена и њихову улогу у терористичкој активности, као и на најзначајније факторе који условљавају терористичку активност жена, посебно на значај еманципације и могућег индиректног утицаја неофеминистичког покрета на терористичку делатност.

Дефиниција тероризма, неки облици испољавања, учешће и положај жена

Насиље и тероризам¹ у савременом свету постају готово свакодневна појава. Појединци и групе настоје да остваре своје циљеве тако што прибегавају политичком насиљу, просторно посматрано на унутрашњем и међународном плану. Међународни тероризам, који је по својим облицима испољавања богатији од унутрашњег, разликује се од ослободилачких покрета и колонијалне борбе, каракте-

¹ Реч „терор” означава ужас, страх и трепет (Лексикон страних речи и израза) а у појму тероризма у литератури постоје различите дефиниције. Kreis (Terrorismus, с. 159) под тероризмом подразумева директне претње применом силе против одређених лица, као организовани рад више извршилаца уз позив на политичко постављање циља; Wördemann (Terrorismus-Motive, Täter, Strategien, München 1977, с. 24) сматра да је тероризам употреба силе од стране мале изоловане групе, која силу права и закона смешта на широком фронту кроз устанак маса или са конвенционалним методама; Schwind (Ursachen des Terrorismus, Göschen — Verlag 1978, с. 26) дефинише тероризам као примарно политички мотивисано понашање једне незнатне групе која путем насилничких аката против личности (нарочито политичких вођа) и принудом покушава да спроведе своју вољу; Hobe (Zur ideologischen Begründung des Terrorismus, Bonn, 1979, с. 7) одређује тероризам као проширење страха путем непредвидљивих и изненадних, али систематских постављених насилничких дела да би се постигли политички циљеви — цит. према Rupprecht Reinhard: Entwickelt sich in der BRD ein rechtsextremischer Terrorismus, Kriminalistik 6/79, с. 287). Иако једна опште прихваћена дефиниција још увек не постоји, обично се тероризам дефинише као метод и средство борбе систематском употребом страха у циљу проширења одређених схватања и политичких циљева — цит. према Борђевић др Ненад: Међународни теро-

ристичних такође за савремени свет. Сматра се да су циљеви политичке борбе — ослобођење народа од стране доминације или класно ослобођење — прогресивни и оправдани, а циљеви међународног тероризма и облици у којима се јавља (држање талача, киднаповање, отмице авиона, оружане акције против цивилног становништва) неприхватљиви су и недопустиви са гледишта међународног права. У последња два века саставни део борбе скоро свих револуционарних покрета био је револуционарни терор и тероризам, посебно индивидуални терор. У циљу остварења друштвене револуције, револуционарна класа примењује сва средства која јој стоје на располагању — оружани устанак, па и терор. Међутим, марксистичка теорија револуције не признаје индивидуални терор као основни метод политичке борбе пролетеријата. Индивидуални терор може да се прихвати условно као један од нужних облика напада или одбране у оквиру оружаног устанка — револуције и у случају одмазде према носиоцима злочина и насиља над пролетерским борцима и њиховим руководиоцима. Према Лењину, пролетеријат познаје најразличитије форме борбе, али их „не измишља, већ само уопштава, организује, придаје свесност овим формама борбе револуционарних класа које ничу саме од себе у револуционарном покрету”²

Поред разликовања револуционарног и реакционарног насиља, треба разликовати политички од криминалног терора. Терор као средство борбе политичког тероризма пре свега је условљен политичким циљевима (на пример промена тоталитета постојећих друштвених односа монополистичког капитализма) а криминални терор се предузима у циљу стицања материјалне користи и личног богаћења. Међутим, терористичке организације често предузимају акције за стицање материјалне користи као једног од извора финансирања.

Циљеви терористичких акција могу да буду различити: слабење економске моћи државе, изазивање нереди, уклањање одређених личности из јавног и политичког живота, проузроковање несигурности, стварање неповерења у постојећи систем, ослобађање

ризам, Југоштампа, Београд, 1980., с. 5. Аутори С. Дракулић, М. Оклобдија, В. Венца (Градска герила у Италији, 1980.) баве се, између осталог, појмовним разграничењем феномена тероризма. Називи које употребљавају да би означили групе и организације које се баве политичким насиљем су: терористи, герилци (или уже градски герилци), борбени комунисти или *lottarmatisti*. Аутори сматрају да тероризам треба сагледати као политичко деловање чији је циљ застрашивање а средство политичко „паралисање противничке стране у сврху одржања постојећих односа снага, што значи постојећег поретка... Такво политичко понашање типично је за владајуће социјалне групе, а не за потлачене и експлоатисане, или за револуционарне организације и покрете.” По њима тероризам није „луко политичко застрашивање, него страховлада... Тероризам од стране потлачених и експлоатисаних дакле није могућ, па стога тај појам нећемо везивати уз појаву оружане борбе левичарских организација и група.” Левичарске организације које теже да оружаним путем изборе преображај друштва и његову будућу социјалистичку трансформацију, по овим ауторима, не могу се сматрати терористичким. У те организације и покрете спадају у Италији градска герила и *lottarmatisti*.

² В. Л. Лењин: Партизански рат, цит. према Борђевић др Ненад: Међународни тероризам, с. 15.

из затвора чланова покрета и сл. Ово су углавном циљеви анархо-тероризма³ или лево оријентисаних терористичких организација (на пример Фракција Црвене Армије, Покрет 2. јуни, Нови Леви у Савезној Републици Немачкој) за разлику од неонацистичких терористичких организација, које од ових имају дијаметрално супротне циљеве и организацију. Као што су различити циљеви деловања терористичких организација, различита су и средства њихове акције. С обзиром на развој науке, технике, технологије, терористи се користе различитим средствима. Једно од првих средстава које су користили терористи била је ватра, док су данас неколико основних бомба, мина и експлозив.

Тероризам се појављује у различитим облицима и могуће су различите класификације терористичких аката (према мотивима извршилаца или према самом извршиоцу). У литератури се као основни облици испољавања тероризма наводе: појединачни (индивидуални) терор, државни тероризам, атентати, терор бомбама, паљеvine, киндаповања, отмице авиона, пљачке банака.⁴ Према подацима о откривеним извршиоцима ових облика тероризам, жене су учествовале у готово свим облицима његовог испољавања и то:

- атентатима (у Русији Вера Засулич — убиство генерала Трепова; Вера Фигнер и Софја Петровскаја — атентат на цара Александра II; у Савезној Републици Немачкој Susanne Albrecht — атентат на банкарa Ponto Erde);
- терору бомбама (у Ирској Irin Mzrgaret Mc Kearney „плава бомбашница“ описана као „вероватно најопаснији и најактивнији женски терориста“; Anna Maguire, припадница ИРЕ, која је погинула при изради бомби; у САД Diana Oughton, Jane Alpert и Susan Stern);
- пожарима (у Савезној Републици Немачкој Gudrun Ensslin је заједно са Andreasom Baaderom, Throwald Prollom и Hörst Söhleinom оптужена за подметање пожара у робној кући Schneider у Франкфурту);
- отмицама авиона (Leila Khaled „ваздушна пираткиња“ у оквиру народног фронта за ослобођење Палестине);
- отмицама лица (десет жена у групи од шеснаест учесника извршило је отмицу индустријалца Hansa Martina Šlajera у Савезној Републици Немачкој; у Италији припадница Црвених бригада Margheritta Sagol била је убијена у сукобу са карабињерима после отмице „краља vermoughta“ Vittorina Grancie; млада припадница NAP Maria Pia Vianale ухапшена због учествовања у отмици индустријалца Moccia);

³ Анархотероризам означава примену терора као средства и методе политичке борбе против свих класних институција у првом реду државе, без јасног виђења будуће организације друштва. Главни активисти Фракције Црвене Армије (Baader, Meinhof, Ensslin и Raspe) негирају тврђење да су анархисти и истичу да је назив анархизам само једно „антикомунистичко непријатељско маркирање од стране државне заштите — Der Spiegel 20. 1. 1975.

⁴ Middendorf dr Wolf: Die Persönlichkeit des Terroristen (I) — insbesondere die Frau als Terroristin, Kriminalistik, 7/1976., с. 289-296.

- плачкама банака и комерцијалних установа (у САД чланице групе SLA Patricia Hearst, Nancy Ling Perry, Patricia Soltystick и Camilla Hall);
- барикадама, држању талаца, оружаним нападима, заседама, примени запаљивих средстава (вођа јапанске Црвене Армије Fusako Shigenobu);
- оружаним нападима, заседама и бомбама (у Савезној Републици Немачкој Ulrike Meinhof);
- отмицама, бомбама, оружаним нападима, атентатима, примени запаљивих средстава (у аргентинској герилској организацији Montoneros Norma Ester Arostito заузимала је руководећу позицију).

Највеће учешће жена у тероризму забележено је у Савезној Републици Немачкој и Италији у периоду 1968 — 1978. Од времена студентских покрета 1968. па до данас жене су више или мање учествовале у терористичким акцијама у Савезној Републици Немачкој и то као чланице левоекстремних или анархотерористичких организација (десноекстремне или неонацистичке терористичке организације немају у својим редовима женске чланове, јер су на позицијама ауторитарне организације, па самим тим и подељених полних улога). Интересантно је да чланице терористичких група потичу из средње или више класе. То су ћерке менаџера (Ingrid Schubert), адвоката (Susanne Albrecht), официра (Margit Schiller), архитекте (Astrid Proll) или трговаца (Hanna Krabbe).⁵

Ниво образовања жена терориста је изнад просечног — већина је завршила психологију, социологију, новинарство, а неколико жена је радило као наставнице, медицинске сестре, техничари. Просечна старост жена терориста је 28 година.⁶ Ове феноменолошке карактеристике (материјални положај, ниво образовања, године старости) разликују тероризам од осталих облика криминалитета који врше жене.

Развој терористичке активности у Савезној Републици Немачкој може се претити кроз три генерације немачких терориста. Прва је била позната као RAF — Фракција Црвене Армије, чији су чланови били и мушкарци и жене, а жене су биле међу вођама (Ensslin, Meinhof). Чланови ове групе су као новинари, адвокати, чланови владајућих политичких партија, показујући висок степен политичког познавања, водили најпре легалну борбу против постојеће политичке ситуације. Међутим, када су одређени разлози (убиство студената у току демонстрација, отпор против рата у Вијетнаму, ослобођење оптуженог Baadera) налагали друге методе борбе, па и убијање, група је морала да пређе у илегалност.⁷

⁵ Dr Wehner: Exzess der Emanzipation, Kriminalistik, 10/1977, с. 458-460.

⁶ Einsele Helga: Female criminality in the Federal Republic of Germany, European Committee on crime problems, Strasbourg, август 1980., с. 37.

⁷ О томе пише Ulrike Meinhof у свом трактату „Фракција црвене Армије — концепција градске гериле”: „Наш првобитни организациони процес садржи повезаност градске гериле и рада у бази. Ми смо хтели да сваки од нас истовремено у погону сарађује са социјалним групама, да утиче на про-

Друга генерација терориста била је из Хајделберга — Socialist Patients' Collective (СПК), са појединим бројем жена и мушкараца, али не таквом организацијом као RAF.

Трећа генерација се састојала од различитих група, међу којима је најпознатија „Покрет 2. јуни”, настао спонтано после убиства студента Benno Ohnesorga у Берлину. За разлику од РАФ-а који се прикључио ослободилачким покретима трећег света и радио са маргиналним или левим групама да би се постигла нова снага за антиимперијалистички тероризам, „Покрет 2. јуни” деловао је нарочито у појединим интересним друштвеним групама као што су потчињене жене, странци, млади немачки радници.⁸ Анализирајући удео жена у наведеним групама може се рећи да је један број жена ухваћен и ухапшен или је погинуо, али да има много оних које се појављују као помагачи у позадини и чији се број не зна. Међутим, иако је тај број још увек неоткривен, познато је да жене учествују у најспектакуларнијим иницијативама.

Улога жена у првим терористичким групама састављеним углавном од мушкараца, била је незнатна и споредна. Оне су, према изјави једног од првих терориста (Bauman „Bommi”) само учествовале у акцијама и једина равноправност са мушким члановима групе била је што су у тим акцијама поступале као мушкарци. Међутим, већ у Фракцији Црвене Армије (RAF) Gudrun Ensslin заузима руководећу улогу — постаје и теоретичар и учесник, а остале чланице су биле помагачи или су имале одређену улогу приликом планирања акција. У групи Baader — Meinhof, Ulrike Meinhof је уз Andreasa Baadera идејни вођа и извршилац планираних акција а приликом ослобођења Baadera из затвора жене су биле бројно надмоћније.¹⁰ Сматра се да су новоформиране терористичке организације постале посебно атрактивне за жене због тога што у њима не постоји нити полно специфична подела улога, нити доминирајућа мушка хијерархија, већ антиауторитарност и нехијерархичност у организовању. На тај начин се женама пружају веће могућности за друштвено и политичко деловање него у другим институционализованим политичким организацијама. Ово пре свега „женско” објашњење треба повезати са настојањем жена да постигну уједначену социјализацију са мушкарцима и подједнако присуство у решавању социјалних проблема и политичких питања.

Подаци о учешћу жена у градској герили у Италији показују да жене заузимају далеко равноправнији положај у односу на мушкарце него што је то случај ван ових група. Положај жена у организацијама градске гериле, врло је тешко утврдити јер се ради о групама које живе и раде у дубокој илегалности, па њихов сваки-

пес дискусије. Показало се да тако не иде... да појединац легални посао не може да повеже са илегалним”. Цит. према Günter Römel: Die anarhistische Gewaltkriminalität in der BRD, Kriminalistik, 12/1975, с. 529-534.

⁸ Römel Günter: Die anarhistische Gewaltkriminalität in der BRD, Kriminalistik 12/1975, с. 529-534.

⁹ Middendorf dr Wolf: Die ewigen Landsknechte und die „Landvolkbewegung” — Historische Terroristenbewegungen, Kriminalistik 8/1979, с. 382.

¹⁰ Ingrid Schubert, Irene Goergens, Astrid Proll и Ulrike Meinhof са Hans Jürgen Bäckерom.

дашњи живот није довољно познат, али на основу прикупљених података констатује се да жене нису у подређеном положају.¹¹ Једна од специфичности италијанског политичког насиља је значајно присуство жена у левичарској градској герили и појава герилских група чији су припадници искључиво жене. Жене се укључују у терористичке групе не само да би у тим групама биле помагачи или позадинска снага мушкарцима са којима су родбински или емотивно везане, већ да би непосредно учествовале у акцијама. Стога је тешко поверовати да те жене (на пример Margherita Cagol Mara, Nadia Mantovani, Pirri Ardizzone, Maria Pia Vianale, Anna Maria Martini, Barbara Azzaroni и др.), које гину у сукобима са карабињерима, нападају бомбама и експлозивом, бивају затваране или живе у тешким условима илегалног живота, могу да се сложе да у организацији или групи буду „чланови другог реда“).¹²

Идеје неофеминизма и тероризам

Главне узрочне факторе тероризма криминологија још увек није прецизно одредила. Постоје на међународном плану покушаји одређивања појединих доминантних фактора међународног тероризма (противречности међународне заједнице; процес деколонијализације, блоковска подела и билатерализам великих сила, процес несврстаности; противречности у економском развоју међународне заједнице),¹³ али узрочност унутрашње терористичке активности није коначно утврђена.

Има схватања да узрочност тероризма треба посматрати у оквиру узрочности криминалитета уопште, али и схватања да тероризам треба посматрати одвојено од осталих облика криминалитета. Међутим, без обзира на то за које се схватање одредимо, корени тероризма „леже у начину живота капиталистичког друштва, у односима и установама на којима оно почива, у његовој друштвеној структури која га функционално раба“.¹⁴

Узроци тероризма жена такође нису конкретно разматрани и утврђени. То је разумљиво с обзиром на тешкоће које постоје приликом утврђивања узрочности тероризма уопште — илегални рад терористичких група и организација. О личности жена терориста нарочито мало има података. Углавном се описује њихова терористичка активност и указује на њихово социјално порекло, па и тада се ради о откритеним и ухапшеним терористкињама, док о осталима нашта не знамо. Ипак, одређена схватања о могућим узроцима терористичке активности жена су формирана и заслужују да буду споменута.

¹¹ Дракулић Слободан, Оклобција Мирјана, Venza Claudio: Градска герила у Италији 1970-1980., Либурнија, Ријека, 1983., с. 71.

¹² исто, с. 71.

¹³ Борђевић др Ненад: Међународни тероризам, Југоштампа, Београд, 1980., с. 56.

¹⁴ Милутиновић др Милан: Криминологија, Савремена администрација, Београд, 1979., с. 258.

Биолошким особинама жене (на пример слабијом телесном конституцијом, мањим лучењем хормона андрогена итд.) објашњавао се мали удео жена у криминалитету уопште, али ова схватања нису дала одговор на питање због чега дејство (биолошко) које кочи и спутава жену да се понаша криминално, то исто не чини и када се ради о терористичкој активности. Биологистичка аргументација, или покушај да се „природним“ одређењима жене објасни њена одређена друштвена улога, показују се као научно нерелевантна.

Психолошким факторима, као што су грубост, фанатизам, спремност за борбу и слично, објашњавало се веће учешће жена у тероризму, насупротив њиховој пасивности која је „одговорна“ за мање вршење других кривичних дела. Сем тога, међу психолошким факторима од криминогеног значаја наводе се сметње у индивидуалном психолошком развоју (улога жене са свим ограничењима, поремећена веза са мајком уз погрешну идентификацију) и зависност психолошке природе од понашања мушкараца, јер у миљеу који карактерише насиље, жене одговарају насиљем. Неки теоретичари (Н. Einsele) нарочито истичу постојање личног конфликта код терористкиња који је заснован на породичној основи и ратом условљено пропадање породица са грађанским пореклом. Друга објашњења су више психоаналитичка: постојање личног фрустрационог комплекса, недостатак животног садржаја, недостатак интересовања, па чак и осећање кривице због припадности одређеном повлашћеном друштвеном слоју, због благостања и привилегија стечених без сопственог суделовања. Према схватању Giorgio Восса жена која приступа грађанској левичарској герили чини то из неког мистичног (фемининог) разлога, који она сама себи не може објаснити (за то је потребно имати ум, дакле бити мушкарац, дакле Восса).¹⁵

Највише је било разматрано и највише је полемике изазвало схватање о дејству социјалних и социјално психолошких фактора на тероризам жена. Указивано је на низ чинилаца карактеристичних за положај и улогу жене у друштву: терористичке акције жена су несвесна потреба за осветом због насиља које жене доживљавају од стране мушкараца у породици; жене приступају терористичким групама да би разбиле мит о својој традиционалној улози и „другом месту“; насилничким деликтима жене желе да постигну идентификацију са мушкарцем и да дођу до сопствене идентификације.

Посебну пажњу заслужују схватања да се учешће жена у терористичким организацијама може објаснити променом положаја жене у друштву, њиховом еманципацијом и постизањем све веће равноправности са мушкарцима на свим пољима, па и у криминалитету. Аргументат који се користио да би оправдао мало учешће жена у криминалитету — ограничени социјални простор делатности жене (кућа — породица), не може да се користи за објашњење повећаног учешћа жена у терористичкој активности. Стога је, према неким ауторима, главни узрок повећаног учешћа жена у криминалитету,

¹⁵ G. Восса: *Il terrorismo italiano 1970-1978.*, цит према Градска герила у Италији, с. 77.

па и тероризму, њихово веће укључивање у јавни живот, њихова еманципација схваћена као повећани удео жена у јавном животу. То је „тамна страна покрета за потпуну равноправност” (Pollak, Adler).¹⁶ Чињеница да масовније учешће жена у терористичким организацијама настаје у време повећаног учешћа жена у неофеминистичким организацијама, довела је до схватања неких теоретичара (Simon, Steffensmeier, Giordano, Mc Cord и Otten)¹⁷ да је узрок делинкветне активности жена феминизам и да је тероризам жена један „ексцес еманципације жена” (Günter Nollak).

Наведена схватања била су углавном заснована на чињеници да су неке откривене припаднице герелиских група у Италији биле присталице масовног покрета за еманципацију жена и да су одабрале пут оружане борбе, као и из назива појединих градских герилских група формираних 1977. у Италији.

У Западној Европи неофеминистички покрет (феминистички покрет седамдесетих година) настао је у време студентских немира 1968. у политичким условима који су били битно другачији од оних у САД. Богато политичко и феминистичко наслеђе условило је плодан развитак неофеминистичког покрета. Неофеминизам Западне Европе поставља питање односа женског и класног, односно марксистичке и феминистичке теорије и прихвата традицију радничког и синдикалног покрета. „Неофеминизам је радикално леве политичке провенијенције а настао је из крила комунистичких и социјалистичких партија ових земаља”.¹⁹ Ако је једна од карактеристика неофеминистичке теорије и борбе против капиталистичког друштвеног система, рушење грађанског патријархалног друштва са свим његовим социо-економско-културним карактеристикама и стварање једног новог човечијег друштва у коме ће бити остварена могућност за испољавање тоталитета човека (мушкарца и жене), онда се

¹⁶ Adler Freda: Sisters in crime, corp. 1979. by Freda Adler, Mc Garw Hill Book Company, s. 220, истиче: „Демографска експлозија после II светског рата је дискредитовала некад свето материнство. Технологија је променила потребу а друштвено-политички развој изазвао је пожељност потпуне привржености жена домаћинству. Ослобођена медицинским напретком терета нежељених трудноћа, подстакнуте економским обавезама, жене масовно напуштају кухиње и кочије да искористе шансу у великом свету. Постале су војници, морнари, ваздухопловци, слагачи терета, лекари, правници и директори. Са тако повољних платформи многе од њих су се упустиле у провале, крађе, крађе аутомобила, фалсификовања и проневере. Било је мало области, законских или криминалних, које оне нису обухватиле страсним интересом и огромном способношћу..... Како се положај жена приближава положају мушкараца, тако се помера фреквенција и врста њихове криминалне активности...”

¹⁷ Josefina Figueira — Mc Donogh: Feminism and Delinquency, The British Journal of Criminology, Vol. 24, oktober 1984., No. 4, с. 325.

¹⁸ Alcuni Collettivi Femministi — Неки феминистички колективи, *Violenza Femminista* — Феминистичко насиље, *Movimento Femminista Lilith* — Феминистички покрет Lilith и друге које су нападале издавачке куће „жуће штампе”, кинематографе који жене приказују на увредљив начин и гинекологе осумњачене да се богате на абортусима. Цит. према: Градска герила у Италији, с. 72.

¹⁹ Ивековић др Рада: Студија о жени и женски покрет, Марксизам у свету, 8-9/1981. с. 45.

у оквиру ових идејних карактеристика покрета крије и могућност стицања „нове свести” жене и њена шанса да активно учествује у том друштвеном процесу.

У Савезној Републици Немачкој неофеминистички покрет про-изилази из левице која је с једне стране социјалдемократска и која тежње покрета жели да помири са државом и друштвеним институцијама (естаблишментом) и борбене ултралевице, која је у дилеми између оружане и институционалне борбе.

У Италији се неофеминизам развио нарочито у градовима на северу где су изражени социјални сукоби. Италијанске неофеминистичке заузеле су завидан положај у култури и друштву с обзиром на традиционалне обрасце католичко-патријархалног морала и законодавства. Оне које су одабарле пут оружане борбе биле су из оног дела покрета који можемо назвати ултралевим и чији су захтеви за друштвеном променом максимално радикализовани. Овај део жена долази до закључка да „тек промјеном тоталитета друштвених односа тј. револуционарном трансформацијом може услједити рјешавање специфичних социокултурних проблема као што је однос међу споловима, па се прикључују организацијама екстрапарламентарне левице или лоттарматистичким групама напуштајући 'феминистичку' позицију као парцијалну и неадекватну за рјешавање опћих и посебних проблема италијанског друштва у постојећој ситуацији”.²⁰ И док за Савезну Републику Немачку нема поузданих доказа да жене које раде у „терористичком подземљу” потичу из феминистичког покрета,²¹ за Италију постоје подаци да су неке припаднице покрета за еманципацију жена — екстремно и најмили-тарније крило феминистичког покрета — стајале на позицији глобалне револуције, да нису допустиле занемаривање или одлагање решавања специфично женских проблема у току револуционарне борбе, већ су инсистирале на њиховом решавању, борећи се против система у коме се такви проблеми јављају. У односу на „женско питање” заузеле су став да истинска еманципација лежи у класној борби а свако издвајање парцијалних питања из глобалне револуционарне акције слаби могућности за постизање основног циља, тј. револуционарне трансформације света. У том смислу феминизам и инсистирање на специфично „женској” проблематици оцењује се „буржоаским” и субверзивним према револуционарном покрету.²²

²⁰ Градска герила у Италији, с. 70.

²¹ Werner Jubelius: Frauen und Terror, Kriminalistik 6/81, с. 212.

²² Једна од водећих чланица италијанских lottarmatista, припадница Првених Бригада Margherita Cagol Mara, писала је: „Ово друштво које нас све скупа силује сваког тренутка одузимајући нам све што би нас на неки начин могло еманципирати или омогућити да истински осјетимо оно што јесмо (одузима нам могућност да подижемо породицу, да подижемо саме себе, своје тежње и потребе; гуши нас на психолошком, и етичком нивоу; манипулира нас у потребама, у информирању итд...) има изразиту потребу да буде трансформирано једним дубоким револуционарним процесом. Насиље система сада одбијају и више не трпе велике масе... Али, ви кажете, јесу ли то средства која треба користити. Верујте ми да нема других. Ова полицијска држава влада снагом оружја, и онај који се против ње хоће борити мора се поставити на исти план...” Цит. према: Градска герила у Италији, с. 76.

Оваква схватања су донекле у складу са марксистички оријентисаним феминисткињама, које нису одабрале пут оружане борбе и које борбу жена за еманципацију виде у склопу општечовечанске еманципације (мушкараца и жена), али без занемаривања специфично женских проблема.

Закључна излагања

Из наведеног кратког прегледа основних ставова неофеминизма, тероризма, односно оружане борбе политички оријентисаних левичарских група, види се да се, поред извесне идеолошке сродности, средства и циљеви неофеминизма знатно разликују од средстава и циљева тероризма. Због тога се не може тврдити да је феминизам главни узрок тероризма нити се учешће једног броја жена у оружаном герилској борби може аутоматски повезивати са масовним покретом за еманципацију жена. Социјално економски и културни фактори, стање савременог грађанског друштва у целини са свим својим противречностима, главни је узрочни фактор који доводи до терористичке активности. Сем овог детерминирајућег узрока, постоји низ других егзогених криминогених фактора (политичко-идејних, микрогрупних) и ендогених фактора везаних за личност који узрокују или условљавају тероризам без обзира на пол извршиоца.

Према томе, можемо констатовати да често наглашавана узрочна веза између феминизма и тероризма не постоји. Постоји извесна идејна сродност појединих припадница женског покрета (изразито леве оријентације које у примарну везу стављају однос класно — женско, марксизам — феминизам) и оног мањег броја жена које су се одлучиле да оружаном борбом остваре одређене опште циљеве а у оквиру њих и посебне женске интересе. Много већи број жена остаје политички и феминистички неангажован, или се неофеминистички настројен одлучује за друге видове неинституционалне борбе. Везу између еманципације и учешћа жена у терористичким акцијама могуће је научно објаснити једино уз истраживање односа степена еманципације и утицаја неофеминизма на опредељење жена за тероризам. Али, сваки покушај објашњења ове везе скопчан је са непремостивим методолошким проблемима. Чињеница илегалности, приморава истраживача терористичких група да се ослања на посредне, оскудне податке и да конструише непоздане „моделе”.

*Dr Slobodanka Konstantinović,
maître des conférences,
Natalija Žunić, assistante à la Faculté de droit à Niš*

LES FEMMES ET LE TERRORISME

Résumé

Avec le présent travail on tâche à mettre en lumière le problème de la participation toujours plus importante des femmes dans les organisations (groupes) terroristes. Nous sommes parties de la constatation qu'à partir des années 1970 et suivantes le fait est présent toujours davantage que les femmes deviennent les membres sur pied d'égalité avec les hommes dans les organisations terroristes.

Observés du point de vue historique, tous ces exemples étaient sporadiques et comme tels n'intriguaient pas l'attention des scientifiques. A l'heure actuelle c'est un phénomène de la société bourgeoise contemporaine, qui prend une part essentielle dans la formation de l'image de cette société.

Dans le travail nous avons porté notre attention surtout à la participation des femmes aux groupes terroristes dans l'Italie et dans la République Fédérative de l'Allemagne, puisque c'est dans ces pays qu'un nombre le plus considérable des femmes ont accédé aux groupes terroristes, ce qui est témoigné aussi par la littérature concernant ces questions. L'hypothèse par laquelle nous sommes faites guider était d'expliquer la relation possible (dans la littérature accentuée comme relation causale) entre la nouvelle onde du féminisme (le néoféminisme) des années 1970 et suivantes et la participation toujours plus importante des femmes aux groupes terroristes. Nous avons établi que la mise en rapport de l'émancipation des femmes et du terrorisme des femmes ne peut scientifiquement être expliqué qu'au moyen des recherches concrètes. Cependant une telle recherche est liée avec les difficultés dérivées des caractéristiques du phénomène (l'illégalité des groupes terroristes) que nous nous proposons à rechercher.